

Nagyszalonta népköltészete. A Kisfaludy-Társaság kiadásában immár évtizedek óta megjelenő Népköltési Gyűjteménynek most közreadott XIV. kötete („Nagyszalontai gyűjtés”) több tekintetben különbözik elődeitől. Mindenekelőtt a gyűjtés módja más. Nem egy kutatónak eredményeit kapjuk, hanem a Finnországban keletkezett, s most már szinte az egész világon szervezett Folklore Fellows, néphagyományt kutató nemzetközi tudományos szövetség módszerével kiaknázott anyagot tartalmazza e kötet. E szövetség a gyűjtés munkájába belevonja a felgyűjtendő terület ifjúságát, elsősorban az iskoláit, mely e hagyományokban nőtt fel s csak tudatossá kell tenni benne értéküket és megmentésük módját. Szakszerű vezetéssel ez az eljárás gazdag és meglepő eredménnyel jár. Nálunk kevéssel a háború előtt Sebestyén Gyula szervezte ezt a gyűjtést az ország több vidékén. Nagyszalontán Szendrey Zsigmond volt e munkával megbízva, társul szegődött hozzá Kodály Zoltán a szövegek dallamainak szakszerű följegyzésére. E kötet a szalontai kutatásnak csak kis részét tartalmazza, még pedig azt — s ez a kötet külön érdekessége és értéke —, amelyről valószínű, hogy Arany János ismerhette. A gyűjtemény tehát mintegy azt az őstalajt mutatja be, melyből a költő első benyomásait szívta: betlehemes játékok, ballada-félék, dalok, mesék és mondák. Legérdekesebbek a helyi mondák, melyeknek Arany műveiben mindenütt megtaláljuk a nyomait, s melyekről ezt mondja: „Én a szalontai mondákat nem már felnőtt koromban, de zsenge gyermekégekben, főleg apámtól hallottam, — „nem egyszer hallgattam a nép öregét“. Jellemző a szalontai népre ma is, hogy míg meséi szinte színtelenek, gyakran jóformán csak vázlatosak, számban sem gazdagok, addig a megtörtént eseményekből származó hagyomány gazdag, apró részletekkel bővelkedő, s ha már nem

élnek is egész terjedelmükben, adomákká zsugorodva közzsájon forognak. Arany tekintetben teljesen fájának gyermeke; most értjük meg igazán geraszkodását a hagyományhoz, a csak morzsányihoz is; megértjük, hogy esztétikai elve, az „epikai hitel“, nem később megtanult, elvont szabály, hanem véreben gyökerező ösztön. A mesék közt találjuk Rózsa és Ibolyáét, a 84 éves Fazekas Lajos elmondása után lejegyezve, ki még nagyanyjának édesapjától hallotta, tehát néphagyományi tekintetben valóban az ősi szöveget, mely Aranyt egyik legbájosabb költeményének anyagát szolgáltatta; a legendák közt Szent Péter hegedűjét, egy írni-olvasni tudatlan 73 éves asszony elbeszélése szerint: Arany víg legendájának tárgyát. A helyi mondák közt Toldit, a Csonka tornyot, a futásokat, Istyibundi Varga Miskát, Győri Jakabot, Ibrányit, Szücs Györgyöt... az Arany-féle helyeket, a teshalmot, a Nádoseret, a három nyárfát s még igen sok elemet, mely az Arany-olvasók előtt ismeretes és kedves. A balladák Sára asszonyában ráösmerünk Ágnes asszony ósálakjára, a dalokban s a többi szövegben egy-egy Arany-szemesére, melyeknek Arany költészetéhez való viszonyát majd ezután lesz hivatva megállapítani a tüzetes szövegkritika s az összehasonlító vizsgálat. Csak úgy első olvasásra is szemet szúr az első Toldimonda, mely nyilvánvalóan már nem az őshagyomány eredeti terméke, hanem Arany költeményének elemeivel bővült; tehát a költő hatását mutatja egy népmonda alakulására. — Nagyon érdekesek a gyűjteményeinkben eddig gyéren szereplő közsöntők; a tizenkét éves Szendrey Ákos gyűjtéséből való dajkarímek és játékmondókák, mikre eddig csak Kiss Áron fordított nagyobb gondot a Gyermejjátékok című gyűjteményében; a hihetetlen nagyszámú találós mese (578 szám), melyet eddig csupán az Egri Népkönyv (1864—66) közelített meg.

Megkapók a halotti siratók, melyekben lírai közhelyként többször viszatér a Krisztus keserű kelyhe:

Bé van az asztalom fátyollal terítve,
Közepinn egy pohár, bánattal van tele.
Bánattal van tele, én ittam belőlle,
Én ittam belőlle, fáj a szívem tőlle.

A kötet tudományos becsét emeli a szövegeknek kiejtés szerint való pontos lejegyzése s a szerkesztőnek, Szendrey Zsigmondnak mindenre kiterjedő figyelemmel írt jegyzetei, melyek a szöveget szinte szóról-szóra kísérik. A mesék jegyzetei Berze Nagy János szaktudását dicsérik.

Külön figyelmet érdemelnek a Kodály Zoltántól följegyzett dallamok. Tudvalevő, hogy Arany János a nép dallamainak is igen mély ismerője volt. Kodály Zoltánnak legfőbb gondja volt, hogy mindenekelőtt azokat a dallamokat közölje, melyek még a költő idejében éltek s ezért a legtöbb öreg emberek közléséből származik, köztük a 84 éves pásztoré, Erdős Jánosé is. A dallamok közlése a legszigorúbb tudományos módon történt, minden melodikus és ritmikus sajátosság feltüntetésével, valamennyi eltéréssel és változattal együtt. A hozzájuk fűzött jegyzetek a dallamok származásáról, családjáról és rokonságáról adnak felvilágosítást. Ez a kötet a Népköltési Gyűjtemény legértékesebb kötetei közé tartozik s feszülten várjuk a következő, XV. számút, melyben Arany János saját dallamföljegyzései fognak napvilágot látni. *Tolnai Vilmos.*

Gróf Tisza István levelei 1914 júniustól december végéig. Közel hét-száz levél, egy félév termése, abból az időből, amikor a magyar nemzet dicsősége és szenvedései epopeájának megörökítéséhez fogott. Írójuk több, mint a magyar nemzet akaratának végrehajtója és a nagy monarchia életképesebb államának képviselője, mert mint egyéniség egész faja büszke történeti tudatának, állampépítő energiájának és önereje éretetből sarjadt mérsékletének megtestesítője; hagyatékának darabjai egyformán becsesek, akár történeti, akár emberi dokumentumok gyanánt értékeljük őket.

Tisza nem irányította a monarchia külpolitikáját, nem is az volt a hi-

vatása, hanem *felelősnek* érezte magát a külpolitikáért, a *magyar állam* törvényes befolyását akarta gyakorlatni, s ezt a jogát kérlelhetlenül érvényesítette is. Ezért végtelenül fontosak a királyhoz, gr. Berchtold külügyminiszterhez, Czernin bukaresti követhez, Tschirschky bécsi német követhez és más kompetens egyénekhez intézett levelei, mint a világháború politikai történetének elsőrangú forrásai. Első ezirányú levelét 1914 július 1-én intézte az uralkodóhoz Berchtold gr. azon tervének meghíusítására, hogy a szerajevói gyilkosságát a Szerbiával való leszámolás indítékának tekintse. „Ich habe Grafen Berchtold gegenüber kein Hehl davon gemacht, dass ich dies für einen verhängnisvollen Fehler halten, und die Verantwortung keinesfalls teilen würde.“ Ellenlezte a háborút mindenekelőtt azért, mert kedvezőtlennek tartotta a politikai helyzetet. Egyetlenegy pillanatig sem bízott Olaszország vagy Románia tényleges segítségével, s Bulgária szövetsége is igen bizonytalan volt még. Lassankint hatalmas politikai koncepció bontakozik ki leveleiben a Balkán megnyerésére; az egész terv tengelye az, hogy Románia belekényszeríttessék a harcba Oroszország ellen, s Törökország és Bulgária szövetségének megnyerése után egyfelől ez államok, másfelől Görögország között diplomáciánk a némettel karöltve semlegességi szerződést hozzon létre azon az alapon, hogy Görögország átengedi Bulgáriának Kavallát, de gazdag kárpótlást nyer Dél-Albániában és Délnyugat-Tráciában; Törökország területe is gyarapodnék nyugatiráciai területekkel. Ezzel a Balkán-félsziget tőkéletesen a ketős szövetség érdekkörébe került volna, s Szerbiának izoláltan, mindenfelől ellenségektől körülvéve, el kellett volna buknia.

A terv kitünő volt; ma még nem tudjuk, hogy gyakorlati megoldására történtek-e lépések, s miért hiúsult meg. Németország más, számonkra igen veszedelmes megoldással kísérletezett. Úgy látszik, a német vezérkar mindenáron ki akarta egyenlíteni az oroszok túlsúlyát a keleti határára Románia háborúba vitelével, s ezért nem tartotta nagy árnak a román királynak kétértelmű